

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2024

No 5

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 114 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 30-mayda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoirazimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Uy-joy qurilishi madaniyati, uning o'ziga xos xususiyatlari va tamoyillari.....	10
Davletov Islambek Xalikovich, Zikrullayev Valixon G'aybullayev o'g'li	
Hududlar investitsiya muhitini oshirish muammolari.....	16
Akbarov Bekmurod Miryakubovich	
Qoraqalpog'iston Respublikasi ellikqal'a tumanida turizm klasterini joriy qilish mexanizmi.....	22
Norchayev Asatullo Norbo'tayevich	
Small Business and Private Entrepreneurship is the Priority Direction of Our Country's Economy.....	28
Tulagan Tukhtaraliev, G'aniev Muhammadjon Xalilovich	
Resurs soliqlarini soliqqa tortish mexanizmlarini takomillashtirish.....	31
Tursunova Zulayxo Abdujobir qizi	
O'zbekistonda muqobil energiya manbalaridan foydalanish elektrotexnika sanoati rivojlanishining istiqboli sifatida.....	34
Uraimjonov Azizbek Raxmonjon o'g'li	
Oliy ta'limning raqobatbardoshligini ta'minlashda ta'lim sifatining mohiyati va asosiy tamoyillari (O'zbekiston misolida).....	40
Egamov Sevinchbek Maxsud o'g'li	
Financial Mechanisms of Supporting Textile Products Export.....	46
Gaybullayeva Gulbaxor Maxmudovna, Yakubova Ugiloy Mamasoliyeva	
O'zbekiston Respublikasida hududlarni mutanosib barqaror rivojlantirish masalalari va yechimlari.....	49
Hojiyev Tal'at Toshpo'latovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida ayollar biznesini shakllantirish yo'llari.....	54
Ibodullayeva Malohat Sirojiddin qizi	
Davlatning iqtisodiy xavfsizligini ta'minlashda qishloq xo'jaligini rivojlantirishning xorijiy tajribasi.....	57
Bekmirzayev Mirzoxid Adashaliyevich	
Turizm sohasi rivojlanishining istiqbollari.....	61
Ergashev Rahmatulla Xidirovich, Jabborova Zuhra Abdig'ani qizi	
Jahonda kabel bozorini rivojlantirish xususiyatlari va tendensiyalari.....	68
Uralov Olimjon Mahammadjonovich	
Namangan viloyatida yoshlarning iqtisodiy faolligi ko'rsatkichlari dinamikasini tahlil qilish.....	72
Mirzatov Baxtiyor Toxirovich	
Turizm sohasiga malakali kadrlar tayyorlashdagi muammolar va ularning yechimlari borasida tavsiyalar.....	77
A. I. Raxmatov	
Трансформация внешнеторговых связей Республики Узбекистана.....	83
Ахмедова (Жабборова) Нилуфар Икболжон кизи	
Korxonalarda investitsiyalarni moliyalashtirish manbalari va usullarining tahlili.....	88
Kuziyeva Nargiza Ramazanovna, Xusanov Faxriddin Jamoliddin o'g'li	
Turizmning mohiyati xususida nazariy yondoshuvlar va ularning tahlili.....	94
R. I. Pardayev	
Katta hajmga ega bo'lgan maxsus qurtxonalarda boqilayotgan ipak qurtlariga harorat va namlikni ta'siri.....	101
Raxmanova Xurinis Egamovna	
Mahalliy byudjet daromadlarini shakllantirishda mahalliy soliqlar va soliqdan tashqari tushumlarning ahamiyati.....	104
Rajjaboyeva Dildora Zakirovna	
Banklarda stress-test asosida ESG-risklarni baholash.....	110
Nilufar Sharipova	
Yashil iqtisodiyotni rivojlantirishda banklarda ekologik va ijtimoiy risklarni baholash va boshqarish tizimini joriy etishning ahamiyati.....	114
Karimov Shamsiddin Akram o'g'li	

Qimmatli qog'ozlarni qiymatini baholash usullari va modellari.....	122
Botirxo'ja Aziza Faxmuddin qizi	
Sanoat ishlab chiqarishda diversifikatsiyaning nazariy asoslari.....	127
Davronbek Sharibjonovich Raximov	
Mamlakatimizda innovatsiyalarni moliyalashtirishning amaldagi holati tahlili.....	133
Aminov Farrux Farxadovich	
Raqamli iqtisodiyotda moliyaviy hisobot tahlilini takomillashtirishning o'ziga xos xususiyatlari.....	138
G. J. Jumayeva	
Qurilish sohasida logistika tizimlariga zamonaviy texnologiyalar bilan ta'minlanganlarning amaliy jihatlari....	141
Mirsodiqov Abdulla Tursunaliyevich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida inson kapitalini boshqarishdagi muammolar	146
Nematova Shaxlo Egamberdiyevna	
Aholi daromodlari va omonatlarini shakllantirishning nazariy asoslari.....	149
Xakimov Zohid Norbo'tayevich	
Tasvirlarga raqamli ishlov berish jarayonini intellektuallashtirish algoritmini yaratish.....	158
Zoirov O'lmas Erkin o'g'li	
Mintaqa iqtisodiyotida investitsiya faoliyatini moliyalashtirish samaradorligini baholash	164
Chilmatova Dilnoza Abdurahimovna	
Возможности внедрения и развития исламских банковских продуктов в рынок Узбекистана.....	168
Иноятова Камола Фуркатовна	
Davlat xizmatchisi faoliyatida ijtimoiy javobgarlikning o'rni	172
X. X. Ikramov	
Korporativ boshqaruv tizimida buxgalteriya hisobini tashkil qilishning o'ziga xos xususiyatlari	176
Abdug'aniyev Muhammadamin Abdug'affor o'g'li	
Hududiy kambag'allik chegaralarini aniqlashning ahamiyati (Qashqadaryo viloyati misolida).....	182
Hamdamov Shahzod Ilhom o'g'li, Alisher Yunusaliyevich Safarov	
Kichik biznesga mahalliy investitsiyalarni jalb qilish va ulardan samarali foydalanishda franshizaning roli	189
Rabimqulov Sherzod Murtozayevich	
Tijorat banklarida marketing strategiyalaridan foydalanishning ilmiy-nazariy asoslari.....	193
Maxamadjanov Akbar Maxamadaliyevich	

KICHIK BIZNESGA MAHALLIY INVESTITSİYALARNI JALB QILISH VA ULARDAN SAMARALI FOYDALANISHDA FRANSHIZANING ROLI

Rabimqulov Sherzod Murtozayevich

Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Toshkent davlat
iqtisodiyot universiteti

Annotatsiya: Maqolada franshiza modelining kichik biznesga mahalliy investitsiyalarni jalb qilish va ularning samaradorligini ta'minlashdagi roli hamda kichik biznesdan o'rta va yirik biznesga o'tishda investitsiyaviy risklarni pasaytirishda franshizaning ahamiyati o'rganilgan, xalqaro tajribadan kelib chiqib, xulosa va tavsiyalar ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: franchayzing, franshiza modeli, franchayzer, franchayzi, investitsiya, royalti, kichik biznes, kapital xarajat, intellektual mulk.

Abstract: The article examines the role of franchising in attracting local investment in small businesses and ensuring their effectiveness, as well as the importance of franchising in reducing investment risks in the transition from small to medium and large businesses, and discusses conclusions and recommendations based on international experience.

Key words: franchising, franchise model, franchisor, franchisee, investment, royalty, small business, capital investment, intellectual property.

Аннотация: Статья исследует роль франшизы в привлечении местных инвестиций в малый бизнес и обеспечении их эффективности, кроме того, рассматривается важность франшизы в снижении инвестиционных рисков при переходе от малого к среднему и крупному бизнесу, также делаются выводы и рекомендации на основе международного опыта.

Ключевые слова: франчайзинг, модель франшиза, франчайзер, франчайзи, инвестиция, роялти, малый бизнес, капитальное вложение интеллектуальная собственность.

KIRISH

Jahonda kuzatilayotgan global geosiyosiy beqarorlik, moliyaviy sanksiyalar oqibatida kapital bozorida yuzaga kelgan murakkab vaziyat yirik biznes subyektlariga investitsiyalarni jalb qilishni qiyinlashtirish bilan birga kichik biznesning rivojlanishiga ham bilvosita salbiy ta'sirini o'tkazmoqda. Bunday sharoitda, kichik biznesni rivojlantirish va ularni o'rta va yirik biznesga aylantirishda ichki investitsiyalarning ahamiyati beqiyos bo'lib, biznes yuritishning franshiza shakli ularni jalb qilishning optimal va samarali yo'llaridan biri hisoblanadi. Franshiza – bu biznes yuritish tizimi va shu bilan birga sinovdan o'tgan va risk darajasi minimallashtirilgan tadbirkorlik faoliyatini kengaytirish orqali yangi kichik biznes subyektini yaratish va mahalliy investitsiyalarni jalb etish imkoniyati.

Oxirgi yillarda franshizani biznesni kengaytirish va uning raqobatbardoshligini oshirish, ushbu maqsadlar uchun qo'shimcha investitsiyalarni jalb qilishning muhim mehanizmi sifatida kuzatishimiz mumkin. Franshiza biznes egalari uchun faoliyatini kengaytirish, optimal shartlarda investitsiya jalb qilish, investorlar uchun esa yuqori darajadagi risklardan holi bo'lgan raqobatbardosh biznesga investitsiya kiritish orqali passiv daromadga ega bo'lish, mamlakat iqtisodiyoti uchun esa xufyona faoliyatdan xoli bo'lgan tadbirkorlik subyektini yaratish imkoniyati hisoblanadi. Mamlakatda biznesni franshizaga asoslangan holda rivojlantirishda mahalliy investitsiyalarning ishtirokini kengaytirish va samaradorligini ta'minlash ushbu sohadagi ham nazariy, ham amaliy bilimlarga e'tiborni kuchaytirish zaruriyatini tug'dirmoqda.

O'zbekistonga jadal kirib kelayotgan biznesni tashkil etishning franshiza modelini mahalliy biznesga moslashtirish, ichki investitsiyalarni jalb qilish va ularning samaradorligini ta'minlashda undan oqilona foydalanish, mintaqaviy iqtisodiyotga muvaffaqiyatli integratsiyalashuviga qaratilgan uslubiy materiallar zaruriyati mavjud va bu biznesning rivojlanish jarayonlarining ajralmas qismi hisoblanadi. Bizning fikrimizcha, biznesni

tashkil etishning franshiza shaklida yangi biznes subyektlarini yaratish va ularga investitsiyalarni jalb etishda investitsiyaviy riskning pastligi hamda samaradorlikning yuqoriligiga qaramasdan xorijiy tajribalarni o'rgangan holda milliy iqtisodiyotimiz jihatlari va biznesda shakllangan qadriyatlar bilan uyg'unlashgan uslubiyatni tadqiq etish maqsadga muvofiq.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentning 2023-yil 15-noyabrdagi "Aholini kichik va o'rta biznesga keng jalb qilishning qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-366-sonli qarorida aholi va tadbirkorlik subyektlarini o'qitish, ularning tashabbuslarini moliyaviy va konsultativ qo'llab-quvvatlash, "oilaviy tadbirkor – mikrobiznes – kichik biznes – o'rta biznes" zanjiri asosida ularning faoliyatini kengaytirish va hamkor tijorat banklaridan iborat yaxlit moliyaviy tizim asosida qo'llab-quvvatlash aholini kichik va o'rta biznesga keng jalb qilishning ustuvor yo'nalishlari sifatida belgilandi¹.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Biznesni kengaytirish va rivojlantirishda franchayzingdan foydalanish sohasida ilmiy tadqiqodlar olib borgan rossiyalik olimlar sifatida Ilatovskaya M.A., Ustyujanin A.A., Kanigina M.S., Invanova L.N. va boshqalarni aytib o'tish mumkin. Ushbu olimlar tadqiqodlarida asosiy e'tiborni franchayzing asosida biznesni rivojlantirishning o'ziga xos jihatlari, muammo va ularning yechimlari, zamonaviy sharoitda franchayzing, xorijiy tajribalarning qo'llanilishi, franchayzing huquqiy asoslari kabi yo'nalishlarga qaratgan. Antonio Navarro-Garsiya, Fransisko Xaver, Enriko Karlos, Vanessa P.G. Moxd H.H., Patrik Dj . Kaufmann kabi xorijiy iqtisodchi olimlar tomonidan franshizaning nazariy jihatlari, tarkibiy tuzilishi va tasnifi, biznesni rivojlantirishdagi ijtimoiy va iqtisodiy ahamiyati kabi yo'nalishlarda tadqiqotlar olib borilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur mavzuni yoritishda abstrakt-mantiqiy fikrlash, umumlashtirish, kabi usullardan foydalanilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR MUHOKAMASI

Franchayzing (yoki franshiza) – bu biznes yuritish modeli bo'lib, savdo belgisi, texnologiyalar, tashkiliy, boshqaruv usullar va jarayonlardan foydalanish huquqini boshqa tadbirkorga sotish yoki vaqtinchalik foydalanishga berish orqali biznesni kengaytirish².

Franchayzing franshiza uchun bir martalik kirish badali (lump-sum payment)- va doimiy to'lanadigan royalti hisobidan moliyalashtirilishi ham mumkin. Shu nuqtayi nazardan mazkur model biznesni kengaytirishda muhim hisoblangan moliyalashtirish manbasini taqdim etadi. Odatda franchayzer tomonidan bo'nak sifatida olinadigan kirish to'lovidan kompaniya faoliyatini kengaytirishni moliyalashtirishda foydalaniladi.

Shu bilan birga kirish badalidan tashqari franshiza uchun doimiy to'lanadigan royalti ham mavjud bo'lib, ushbu to'lov odatda biznesdan keladigan pul tushumining ma'lum bir foizida belgilanadi. Royalti sifatida keladigan tushum muntazam daromad hisoblanadi va biznesni rivojlantirishga reinvestitsiya qilinishi mumkin.

Biznes egasi, ya'ni franchayzer biznesni kengaytirish uchun zarur bo'lgan kapital xarajatlarning asosiy qismidan ozod bo'ladi, ya'ni ushbu xarajatlarni franchayzi zimmasiga yuklatiladi. Mazkur kapital xarajatlarga bino inshootlar, uskunalar, anjomlar, hattoki xodimlarni o'qitish xarajatlari kiradi. Kapital xarajatlarning keskin qisqarishi franchayzerda filiallar ochishga qaraganda biznesni tezroq va kengroq rivojlantirish imkoniyatini yaratadi.

Oxirgi yillarda mamalakatimizda aholini tadbirkorlikka keng jalb qilish orqali ularning daromadlarini oshirishga jiddiy e'tibor qaratilmoqda va qabul qilingan Prezident farmon va qarorlari buning tasdig'i hisoblanadi. Bu borada bir qancha yo'nalishlar belgilab olingan bo'lib, imtiyozli kreditlar ajratish, yoshlarni, kam ta'minlangan qatlamni, ayyollarni tadbirkorlik ko'nikmalariga o'qitish, subsidiyalar ajratish, oilaviy tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash shular jumlasidandir.

Kengroq tahlil natijasida ishsiz aholini biznesga jalb qilishda mavjud bir qator muammo va qiyinchiliklar, xatarlar, salbiy ta'sir etuvchi omillar va ularni hal etish bo'yicha ko'rilayotgan choralarning natijadorligiga to'xtalib o'tsak.

Birinchidan, har bir biznes loyiha takrorlanmas hisoblanadi, sababi faoliyat turi bir xil bo'lgan taqdirda ham uni amalga oshirish hududi boshqa, biznes egasi, ya'ni tadbirkor va uning salohiyati, atrofidagi xodimlari va hamkorlari boshqa shaxslardir. Shu sababli natija har xil bo'lishi aniq va aksariyat hollarda biznes zarariga ishlaydi va oqibatda kasotga uchraydi.

Ikkinchidan, loyihani moliyalashtirish manbasining chegaralanganligi, ya'ni biznesda ko'nikmaga va ijobiy yutuqlarga ega bo'lmagan yangi tadbirkorning biznes loyihasiga mablag' kiritadigan investor deyarli topilmaydi.

1 O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 15-noyabrdagi "Aholini kichik va o'rta biznesga keng jalb qilishning qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-366-son qarori.

2 "O'zbekiston tadbirkorlari uchun franshiza bo'yicha qo'llanma", Toshkent, 2008-y.

Buning o'rnini dasturlar yordamida bank kreditlari hisobidan qoplashga harakat qilinmoqda va buning natijasida kredit ajratilguga qadar bir qator muammolarni, uni qaytarish jarayonida bundanda jiddiy muammolarni hal etishga to'g'ri kelmoqda.

Uchrichidan, ko'nikma va tajribaga ega bo'lmagan, bozor qonuniyatlari ta'sirida toblanmagan, band bo'lmagan aholi orasidan tanlab olingan yangi tadbirkor bilan loyihada ko'zlangan natijaga erishish imkoniyati deyarli nolga teng. Bu degani qilingan barcha harakatlar, tikilgan moliyaviy mablag'lar yo'qotilmoqda va bank oldida qarzga ega bo'lgan yangi ishsiz fuqaro paydo bo'lmoqda.

Taklif etilayotgan biznes yuritishning franshiza shaklining afzalliklariga to'xtalib o'tsak. Bugungi kunda muvaffaqiyatli faoliyat yuritayotgan biznes egalarining asosiy maqsadi biznesni boshqarishni soddalashtirish, samarali tashkil etish va kengaytirishdan iborat bo'lsa, doimiy ish bilan band bo'lgan va yillar davomida yig'ilgan sarmoyaga ega fuqarolar qatlamining maqsadi yig'ilgan sarmoyasini ishonchli biznesga investitsiya qilish orqali passiv daromadga ega bo'lishdan iborat. O'zlari doimiy band va yig'ilgan mablag'lari hisobidan daromad olish istagidagi fuqarolarga bugungi kunda passiv daromad qilishning yagona yo'li banklar tomonidan taklif qilinayotgan omonat va depozitlar bo'lib, aksariyat hollarda investorlarning qadriyatiga mos kelmaydi.

Franshizaning afzalliklari shundan iboratki, franchayzer, ya'ni muvaffaqiyatli biznes egasi o'zining biznesini kengaytirish maqsadida sarmoyaga ega bo'lgan va band bo'lmagan aholi qatlamiga bugungi kunda daromadli bo'lgan, barcha to'siqlarni yengib o'tgan, malakali mutaxassislar bilan ta'minlangan, o'zining bozordagi o'rniga, samarali boshqaruv tizimi va savdo belgisi (brend)ga ega bo'lgan biznes modulni taklif etadi.

Mazkur taklif barcha tomonlar uchun yutuqli hisoblanadi, sababi biznes egasi o'zning biznesini kengaytirish uchun arzon sarmoya va manfaatdor xodimga, franchayzi, ya'ni franshiza sotib oluvchi risk darajasi past bo'lgan ishonchli investitsiya obyektiga, ishsiz aholi barqaror va tartibga solingan doimiy ish o'rniga ega bo'ladi.

Biznes egasi (franchayzer) uchun qulaylik va manfaatdorlik:

- Biznesini masshtablashtirish (kengaytirish) imkoniyati;
- Brend va/yoki texnologiyasidan foydalanish huquqini sotish orqali biznesni kengaytirish uchun investitsiya jalb qilish va daromad topish imkoniyati;
- Biznesning mintaqalarda tarqalish imkoniyati;
- Mintaqalardagi mahalliy bozorlar haqida ishonchli ma'lumot olish va mijozlar talabiga asoslangan xolda o'zgarish imkoniyati;
- Filial rahbari va xodimi sifatida jalb qilinadigan yollanma ishchi o'rniga biznesning muvaffaqiyatidan manfaatdor bo'lgan hamkorga ega bo'lish imkoniyati;
- Biznesni kengaytirish uchun arzon va qo'shimcha shartlarsiz sarmoya jalb qilish imkoniyati;
- Filial ochishdagi muammolar (qulay joylashuv, bino-inshootlar bilan ta'minlash, kommunikatsiya, salohiyatli xodim yollash, raqobatchilarni doimiy kuzatib borish, sifat nazorati)ga yechim;

Franchayzi uchun qulaylik va manfaatdorlik:

- Muvaffaqiyatli biznes brendi va texnologiyasidan foydalanish huquqiga ega bo'lish imkoniyati;
- Biznes rivojlanishiga va kengayishiga franchayzer tomonidan ko'rsatiladigan qo'llab-quvvatlash;
- Bozor haqida ma'lumot, ishlab chiqarish va mijozlar bilan ishlashning tizimlashtirilgan va amaliyotda qo'llanilgan samarali usullaridan foydalanish imkoniyati;
- Minimallashtirilgan riskka tortilgan biznesga ega bo'lish imkoniyati;
- Yangi brendni tanitishga mablag' va vaqt sarflashdan ozod bo'lish imkoniyati;
- Biznesda muhim hisoblangan, lekin kichik biznes uchun qimmatlik qiladigan moliyaviy, yuridik, marketing kabi xizmatlardan foydalanish imkoniyati;
- Passiv daromad olish manbai.

Ish o'rniga ehtiyoji bo'lgan aholi uchun qulaylik va manfaatdorlik:

- Doimiy ish o'rnini;
- Barqaror daromad olish imkoniyati;
- Tadbirkorlik salohiyati bo'lmagan aholi uchun ham qulay ish o'rnini;
- Kelgusida o'zining mustaqil tadbirkorligini yo'lga qo'yish uchun maktab;

Hukumat uchun manfaatdorlik:

- Ishonchli ish o'rinlari yaratiladi;
- Aholi qo'lida bo'sh turgan sarmoyalar iqtisodiyotga jalb etiladi;
- Muvaffaqiyatli biznes rivojlanishi va kengayishi hisobiga budjetga to'lovlar oshadi;
- Xufyona iqtisodiyot salmog'ining pasayishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi;
- Ishsiz va ijtimoiy himoyaga muhtoj aholini tadbirkorlikka o'rgatish uchun maktab yaratiladi;
- Aholining kredit yuki qisqaradi;
- Muammoli kreditlar salmog'i pasayadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijasida bir nechta muhim xulosalarni aniqladik, fikrimizcha, mamlakatimizda biznesning franshizaga asoslangan modelini rivojlantirish har tomonlama manfaatli bo'lishi bilan birgalikda ommalashish jarayoni sekinligi ushbu sohaga alohida e'tibor qaratish lozimligini ko'rsatmoqda.

Yuqoridagilardan kelib chiqqan holda, biznesning franshiza modelini keng targ'ib qilish orqali aholi bandligini ta'minlash va daromadini oshirishga xizmat qiladigan kichik biznesni rivojlantirishga mahalliy investitsiyalarni jalb qilishni rag'balantirish maqsadida quyidagi takliflar ishlab chiqildi:

1. Intellektual mulk huquqini ta'minlash va himoya qilishga qaratilgan qonunchilikni takomillashtirish;
2. Franshiza faoliyatini tartibga soluvchi va rag'batlantiruvchi qonun hujjatlarini ishlab chiqish va qabul qilish;
3. Ishsiz va past daromadga ega, ijtimoiy himoyaga muhtoj bo'lgan aholini franshizadan foydalangan holda biznesni boshlash ko'nikmalari bo'yicha boshlang'ich bilimlarni berishni tashkil etish;
4. Franshiza sotib olishda boshlang'ich badal to'lovlari uchun mablag' (mahalliy budjet va maqsadli jamg'armalar hisobidan subsidiyalar) ajratish tartibini ishlab chiqish;
5. Muvaffaqiyatli faoliyat yuratyotgan tadbirkorlarni o'zining biznesini franshiza asosida kengaytirish, xususan kirish badallarini aholi uchun hamyonbop miqdorda belgilashni rag'batlantiruvchi tizim ishlab chiqish;
6. Hufyona iqtisodiyotni qisqartirishga xizmat qiluvchi biznesni tartibga soluvchi IT dasturlarni tadbiq etishni, xususan ERP (Enterprise resource planning) platformalarni biznesga qo'llashni rag'batlantirish.

Yuqorida berilgan takliflar kichik biznesni o'rta biznesga va yirik biznesga aylantirishga mahalliy investitsiyalarni jalb qilishni kengaytirish, yuqori darajadagi menejmentga ega, risk darajasi past bo'lgan biznesni rivojlantirish va shu orqali aholi bandligini ta'minlash yo'lida barqaror ish o'rinlari yaratishga o'zining ijobiy ta'sirini ko'rsatadi.

Manba va foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentyabrdagi "O'zbekiston–2030" strategiyasi to'g'risidagi PF-158-sonli farmoni.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentning 2023-yil 15-noyabrdagi "Aholini kichik va o'rta biznesga keng jalb qilishning qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori.
3. Ismanov I.N., Nurmatov O.T. "Franchayzing shartnomalari asosida mahsulotlar va xizmatlar bozorini rivojlantirish", "Iqtisod va moliya" 2019, 2(122).
4. O'zbekiston Respublikasi Savdo-sanoat palatasi, "O'zbekiston Biznes Forumi" loyihasi, Birlashgan Millatlar Tashkilotining Taraqqiyot Dasturi "O'zbekiston tadbirkorlari uchun franshiza bo'yicha qo'llanma", Toshkent, 2008 y.
5. Xalqaro franchayzing assotsiatsiyasi, "What is franchise" sayt: <https://www.franchise.org/faqs/basics/>.
6. Xalqaro franchayzing assotsiatsiyasi "What should franchisees know about a franchisors financials?" sayt: <https://www.franchise.org/faqs/>.
7. How can franchising be a source of finance for expansion? sayt: <https://www.tutorchase.com/>, Cambridge University: BA Hons Economics.
8. "Head Oversea" Холдинговая компания, "Why Invest in Franchises: Benefits and Opportunities" Orlando, Florida, США, sayt: <https://www.linkedin.com/pulse/why-invest-franchises-benefits-opportunities-headoversea сентябрь, 2023>.
9. Michael Seid, Managing Director, MSA Worldwide, "Top ten reasons to invest in a franchise", sayt: <https://www.msa-worldwide.com/blog/>, 2019.
10. Adam Povlitz, CEO and president of Anago Cleaning Systems, "Why Franchising May Be the Low-Risk, High-Reward Investment You're Looking For", sayt: <https://www.entrepreneur.com/franchises>, Jun 12, 2023.
11. Быкова С.Н., "Теоретические аспекты франчайзинга и франшиз", "Молодой учёный" . № 38 (276) . Сентябрь 2019 г.
12. Семичева В.О. "Франчайзинг как перспективный вид бизнеса", Российский университет дружбы народов, Международный научный журнал "Символ науки" №3/2016.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 5

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.